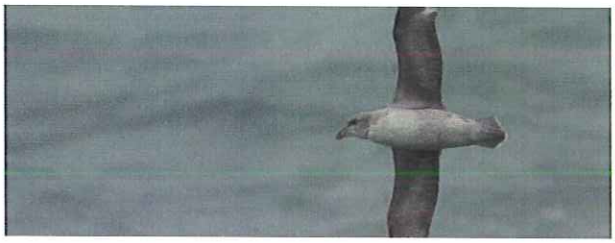
Vogeltellingen Bruine Bank Januari 2012

Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee

R.H. Witte & J.P. Verdaat

Rapport C019.12

IMARES Wageningen UR

(IMARES - Institute for Marine Resources & Ecosystem Studies)

Opdrachtgever: Programmadirectie Natura 2000, Ministerie van EL&I
Vincent van der Meij
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Publicatiedatum: 9 februari 2012

IMARES WAGENINGEN UR

IMARES is:

- een onafhankelijk, objectief en gezaghebbend instituut dat kennis levert die noodzakelijk is voor integrale duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van de zee en kustzones;
- een instituut dat de benodigde kennis levert voor een geïntegreerde duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van zee en kustzones;
- een belangrijke, proactieve speler in nationale en internationale mariene onderzoeksnetwerken (zoals ICES en EFARO).

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het EL&I-programma Beleidsondersteunend Onderzoek.

BAS nummer BO-11-011.04-008

Coverfoto: Noordse Stormvogel *Fulmarus glacialis* donkere kleurvorm, Bruine Bank, januari 2012 (Hans Verdaat)

P.O. Box 68
1970 AB IJmuiden
Phone: +31 (0)317 48 09 00
Fax: +31 (0)317 48 73 26
E-Mail: imares@wur.nl
www.imares.wur.nl

P.O. Box 77
4400 AB Yerseke
Phone: +31 (0)317 48 09 00
Fax: +31 (0)317 48 73 59
E-Mail: imares@wur.nl
www.imares.wur.nl

P.O. Box 57
1780 AB Den Helder
Phone: +31 (0)317 48 09 00
Fax: +31 (0)223 63 06 87
E-Mail: imares@wur.nl
www.imares.wur.nl

P.O. Box 167
1790 AD Den Burg Texel
Phone: +31 (0)317 48 09 00
Fax: +31 (0)317 48 73 62
E-Mail: imares@wur.nl
www.imares.wur.nl

© 2012 IMARES Wageningen UR

IMARES is onderdeel van Stichting DLO
KvK nr. 09098104,
IMARES BTW nr. NL 8113.83.696.B16

De Directie van IMARES is niet aansprakelijk voor gevolgschade, noch voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van IMARES; opdrachtgever vrijwaart IMARES van aanspraken van derden in verband met deze toepassing.
Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag weergegeven en/of gepubliceerd worden, gefotokopieerd of op enige andere manier gebruikt worden zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

A_4_3_1-V12.2

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 3

Samenvatting 4

1. Inleiding 5

2. Methoden 5

3. Resultaten 6
   Waarnemingsinspanning 6
   Gesleepte hydrofoon 6
   Waarnemingen 9

4. Conclusies 13

Referenties 14

Verantwoording 15

Samenvatting

In het kader van het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee' worden vogeltellingen uitgevoerd rond het Bruine Bank gebied. Doel is om na te gaan of er in dit gebied sprake is van bijzondere vogelwaarden en zo ja, welke vogelsoorten dit dan betreffen, welke periode(n) van het jaar en welk gebied het betreffen.

Van 23 tot en met 27 januari 2012 is de elfde telling uitgevoerd. Dit betreft de derde en laatste telling in januari. Alle geplande transecten zijn geteld. Tellingen vonden plaats volgens gestandaardiseerde ESAS (European Seabirds At Sea) protocollen. In totaal zijn er 4316 vogels geteld, verdeeld over 19 soorten, en 10 zeezoogdieren, verdeeld over 2-3 soorten. Een opvallend resultaat van deze survey is het relatief grote aantal (10%) Noordse Stormvogels in donkere kleurfase (zie foto voorkant). Dit zijn broedvogels afkomstig uit het Arctisch gebied. De aantallen Zeekoeten en Alken waren vergelijkbaar met de getelde aantallen in 2010 en 2011. De aanwezigheid van een klein aantal Grote Jagers gedurende de winter laat zien dat het gebied niet alleen een doortrekgebied maar ook een overwinteringsplek is.

Het eigen schip had aantrekkingskracht op meeuwen, Noordse Stormvogels en Jan-van-Genten. Dit maakt dat de data niet gebruikt kan worden voor dichtheids- en aantalsberekeningen van deze soorten.

1. Inleiding

Teneinde te onderzoeken of de Bruine Bank en haar omgeving als beschermd marien gebied kwalificeert op basis van de Vogelrichtlijn, worden hier vogeltellingen uitgevoerd. Dit is in het kader van het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee'.

Verspreid over drie jaar (2009-2012) vinden twaalf surveys in september, november, januari en maart plaats. Dit verslag geeft een beknopt overzicht van de resultaten van de eerste survey in 2012, uitgevoerd van 23 tot en met 27 januari door Hans Verdaat en Richard Witte. Het werkgebied heeft de algemene aanduiding "Bruine Bank" meegekregen. Dit betreft slechts een globale, geografische aanduiding die niet overeenkomt met de structuur die op zeekaarten als zodanig wordt aangegeven en ook niet met het eveneens globale gebied dat in het rapport van Lindeboom *et al.* (2005) zo wordt aangeduid. Doel van het project is om na te gaan of er in de ruime omgeving van de Bruine Bank, op het Nederlands Continentale Plat, sprake is van bijzondere vogelwaarden en zo ja, welke vogelsoorten dit dan betreft, welke periode(n) van het jaar dit bestrijkt en in welk gebied dit plaats heeft.

2. Methoden

De tellingen zijn uitgevoerd vanaf een schip, de Branding IV (TX38). Dit schip is een commerciële boomkorkotter, met Oudeschild Texel als thuishaven. Er werd zondagavond uitgevaren en vrijdagochtend teruggekeerd. De kotter viste 's nachts, maar was vanaf een uur na zonsopgang beschikbaar voor de tellingen. Op dat moment was ook de laatste nachtelijke vangst verwerkt en was het schip (in theorie) niet meer attractief voor vogels die foerageren op de bijvangsten van de visserij. Tellingen langs vooraf bepaalde transecten vonden plaats volgens gestandaardiseerde ESAS (European Seabirds At Sea) protocollen (Tasker *et al.* 1984), waarbij alle vogel- en zeezoogdiersoorten werden geteld. Deze methode schrijft voor dat iedere vogel die zwemt binnen een 300 m brede strook naast het schip wordt geteld in aaneensluitende 5-minuten tellingen. Vogels die binnen het transect langs vliegen worden alleen op de hele minuten van een telling geteld, en alleen binnen 300 meter zijwaarts en voorwaarts, om overschatting van dichtheden te voorkomen. Gedrag werd vastgelegd volgens de door Camphuysen & Garthe (2004) beschreven coderingen. Er werd door twee tellers geteld zolang het licht was. De data zijn opgenomen in de ESAS database.

Er kan alleen met daglicht geteld worden. Daarom zijn er in de midwinter maanden minder lange transecten te inventariseren dan in voor- en najaar.

Tijdens enkele vorige tellingen werd een hydrofoon gesleept om aanvullende data van Bruinvissen te verzamelen. Dit was nu niet mogelijk, omdat de hydrofoon niet op tijd terug was van een survey op de Sababank in het Caribisch gebied.

3. Resultaten

Waarnemingsinspanning

Figuur 1 laat de gevaren route zien. Het betreft een zeegebied ten westen van de Hollandse kust, op het Nederlands Continentale Plat (NCP) tussen 3°00' E / 52°10' N en 4°20' E / 53°00' N. Er is op vier dagen door twee waarnemers geteld. Op de voorafgaande zondag werd 's nachts uitgevaren, zodat de volgende ochtend meteen met tellen in het werkgebied kon worden begonnen. Op vrijdag werd het schip afgeladen en schoongemaakt.

De totale lengte van de geïnventariseerde transecten is 586.74 km, hetgeen – bij een transectbreedte van 300 m – resulteert in een geïnventariseerd zeeoppervlak van 16974 km^2 (tabel 1). Vanaf 's ochtends 8:30 uur tot 's middags rond 16:30 uur werd er geteld. De zeestaat varieerde van 2 tot 5 Bft (tabel 2, figuur 1).

Visserijactiviteiten werden vooral in het centrale en noordelijke deel van het studiegebied waargenomen (figuur 1).

Gesleepte hydrofoon

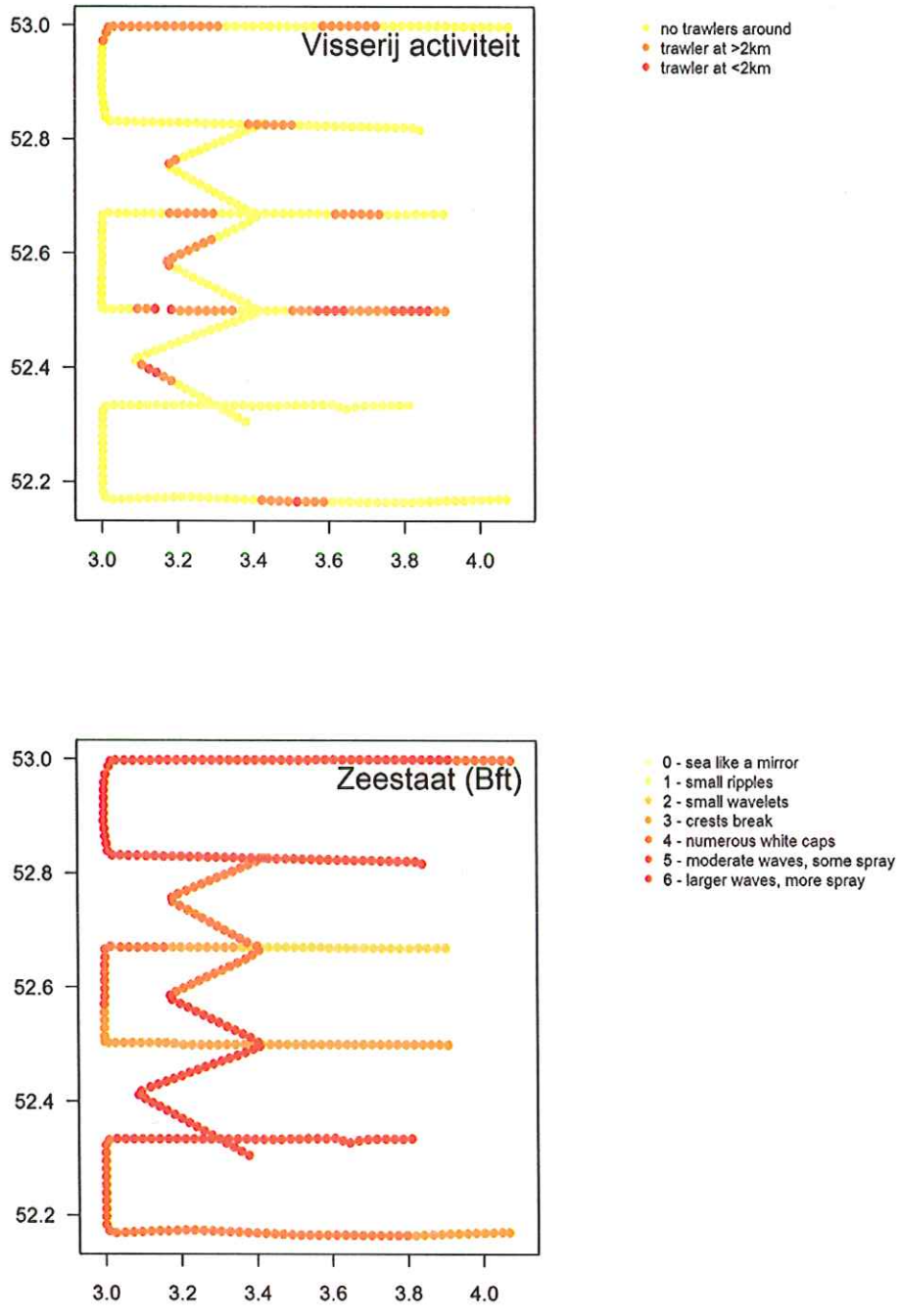
Omdat de hydrofoon niet op tijd terug was van een survey op de Sababank in het Caribisch gebied, kon er geen hydrofoon worden gesleept.

Tabel 1. *Waarnemingsinspanning per dag.*

Dag	afstand (km)	oppervlak (km^2)	aantal 5-min tellingen
23 jan 2012	148.3	44.41	96
24 jan 2012	143.64	43.08	93
25 jan 2012	147.74	44.34	91
26 jan 2012	126.28	37.89	82
Totaal	**586.74**	**169.72**	**365**

Tabel 2. *Waarnemingsinspanning per zeestaat.*

Zeestaat (Bft)	afstand (km)	oppervlak (km^2)	aantal 5-min tellingen
2	38.27	11.48	24
3	99.09	29.73	66
4	166.63	49.99	106
5	261.75	78.52	169

Figuur 1. Aanwezigheid van viskotters (bovenste panel) en zeestaat (onderste panel) gedurende de survey.

Tabel 3. Aantallen waargenomen vogels en zeezoogdieren per dag, en het aantal 5-minuten tellingen met en zonder waarnemingen.

	Dag in januari 2012				
Soort	**23**	**24**	**25**	**26**	**totaal**
Vogels					
Noordse Stormvogel (*Fulmarus glacialis*)	19	19	-	-	38
Noordse Stormvogel (*Fulmarus glacialis*) licht	34	55	13	16	121
Noordse Stormvogel (*Fulmarus glacialis*) donker	2	4	6	5	17
Jan van Gent (*Sula bassana*)	12	113	30	57	212
Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*)	0	0	5	0	5
Rotgans (*Branta bernicla*)	0	0	0	77	77
Eider (*Somateria mollissima*)	0	0	12	0	12
Kievit (Vanellus vanellus)	0	0	1	1	2
Middelste Jager (*Stercorarius pomarinus*)	0	2	0	0	2
Grote Jager (*Stercorarius skua*)	0	0	5	4	9
Dwergmeeuw (*Hydrocoloeus minutus*)	0	1	1	0	2
Kokmeeuw (*Chroicocephalus ridibundus*)	0	0	1	0	1
Stormmeeuw (*Larus canus*)	0	1	3	0	4
Kleine Mantelmeeuw (*Larus fuscus*)	5	10	16	15	46
Zilvermeeuw (*Larus argentatus*)	7	51	26	54	138
Pontische Meeuw (*Larus cachinnans*)	1	0	0	0	1
Grote Mantelmeeuw (*Larus marinus*)	141	1196	57	295	1689
Drieteenmeeuw (*Rissa tridactyla*)	129	566	85	287	1067
Zeekoet (*Uria aalge*)	75	276	136	191	678
Alk (*Alca torda*)	4	50	25	68	147
Alk / Zeekoet (Alca / Uria)	9	2	0	0	11
Papegaaiduiker (*Fratercula arctica*)	1	0	0	0	1
Aantal soorten	**10**	**11**	**15**	**11**	**19**
Aantal individuen	**464**	**2348**	**429**	**1074**	**4316**
Zeezoogdieren					
Bruinvis (*Phocoena phocoena*)	0	4	2	3	8
Grijze Zeehond	0	0	0	1	1
Ongedetermineerde zeehond	0	1	0	0	1
Aantal soorten	**0**	**2**	**1**	**2**	**2**
Aantal individuen	**0**	**5**	**2**	**4**	**10**
Klassieke ballonnen	0	0	0	0	0
Folie-ballonnen	0	0	0	0	0
Staand want	0	0	0	0	0
Tellingen met vogels/zeezoogdieren	71	92	94	76	326
Tellingen zonder vogels/zeezoogdieren	25	1	7	6	39

Waarnemingen

In totaal zijn er 4326 vogels geteld, verdeeld over 19 soorten, en 10 zeezoogdieren, verdeeld over 2-3 soorten (tabel 3). Op pagina 12-14 zijn verspreidingskaarten te vinden van Noordse Stormvogel, Grote Jager, Zeekoet, Alk en Bruinvis (figuur 2).

Jan-van-Gent, stormvogels en meeuwen

Het schip had grote aantrekkingskracht op meeuwen, Noordse Stormvogels en Jan van Genten, waardoor de verzamelde gegevens niet bruikbaar zijn voor analyse van verspreiding en aantallen van deze soorten. Opvallend was de aanwezigheid van relatief veel donkere Noordse Stormvogels (10%) - een kleurvorm die afkomstig is uit het Arctische gebied. Noordse Stormvogels werden over het gehele studiegebied waargenomen met een wat geringer aantal in het zuidoosten. Jan-van-Genten werden over vrijwel het hele studiegebied gezien maar hierin is geen duidelijk patroon zichtbaar. Grote Mantelmeeuw en Drieteenmeeuw domineerden de samenstelling van groepen meeuwen.

Net als tijdens een aantal eerdere Bruine Bank surveys werd wederom een Pontische Meeuw waargenomen op open zee. Opvallend was het geringe aantallen Stormmeeuwen (vier) tegenover 233 in 2010 en 25 in 2011. Verder werden twee volwassen Dwergmeeuwen en één Kokmeeuw opgemerkt.

Zeekoet en Alk

De aantallen Zeekoeten waren vergelijkbaar met de getelde aantallen in januari 2010 (van Bemmelen et al. 2010) en lag 20% lager dan in 2011 (van Bemmelen & Leopold 2011). Het aantal Alken was ruim twee keer zoveel als in 2010 maar betrof slechts een derde van het aantal in 2011. Wederom werden Zeekoeten in het hele studiegebied gezien echter dit keer met de hoogste dichtheden in het centrale deel van het studiegebied. Opvallend is dat de Alken geconcentreerd voorkwamen in de noordelijkste zigzag raaien en oostelijke helft van de centrale raai.

De meeste Alken (99%) waren in winterkleed terwijl van de Zeekoeten 65% reeds in zomerkleed was, 6% in overgangskleed en 24% in winterkleed. Een aantal keren werden Alken gezien die met het schip meevlogen en regelmatig achter het schip doken om te foerageren. Dit verschijnsel werd eerder in de maand en dichter onder de kust voor het eerst massaal waargenomen (Leopold *et al.* in prep).

Grote Jager

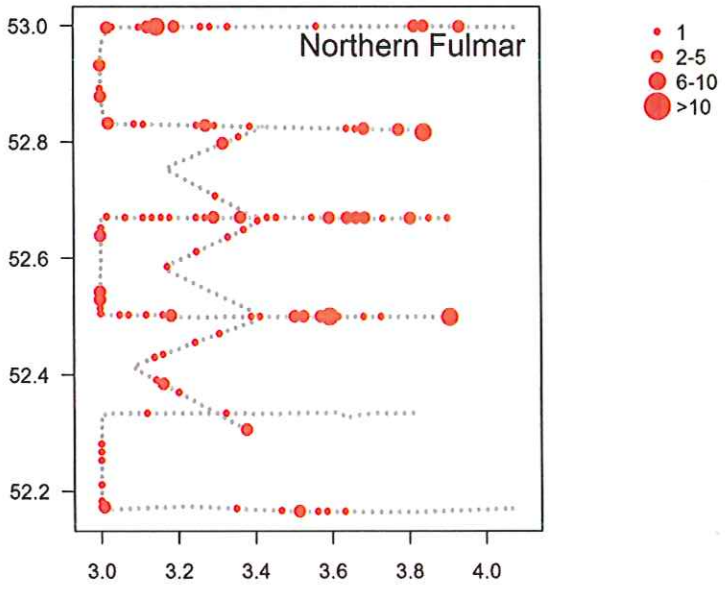
Er werden negen Grote Jagers gezien, wat vrij veel is voor de tijd van het jaar - het gebruikelijke overwinteringsgebied ligt immers ter hoogte van het Iberisch Schiereiland en Marokko. In januari 2010 werden geen Grote Jagers opgemerkt (van Bemmelen *et al.* 2010) en in 2011 slechts één (van Bemmelen & Leopold 2011). De waarnemingen beperkt zich tot het zuidwestelijke deel van het onderzoeksgebied.

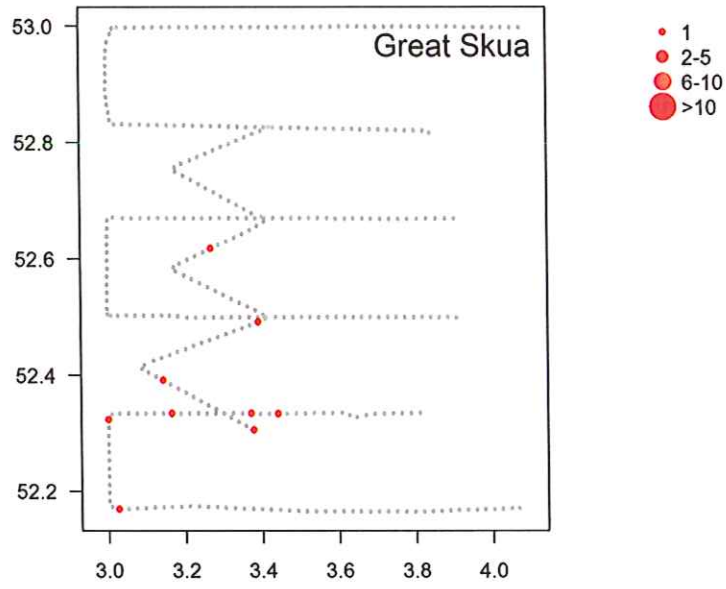
Overige (bijzondere) waarnemingen

Tweemaal werd een Kievit gezien, wat een typische verschijning is op zee in perioden met (naderende) vorst. Evenals in in 2011 één Middelste Jager. Verder werden trekkende Rotganzen (77) gezien en enkele Eiders.

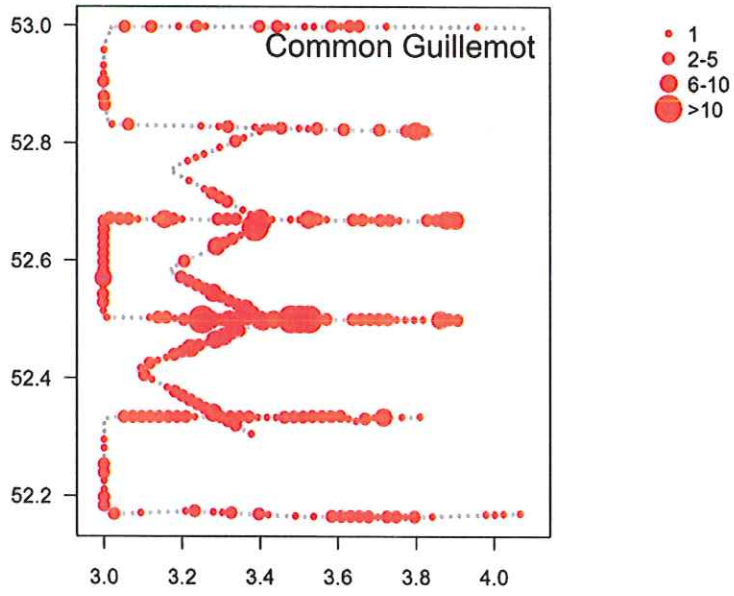
Zeezoogdieren

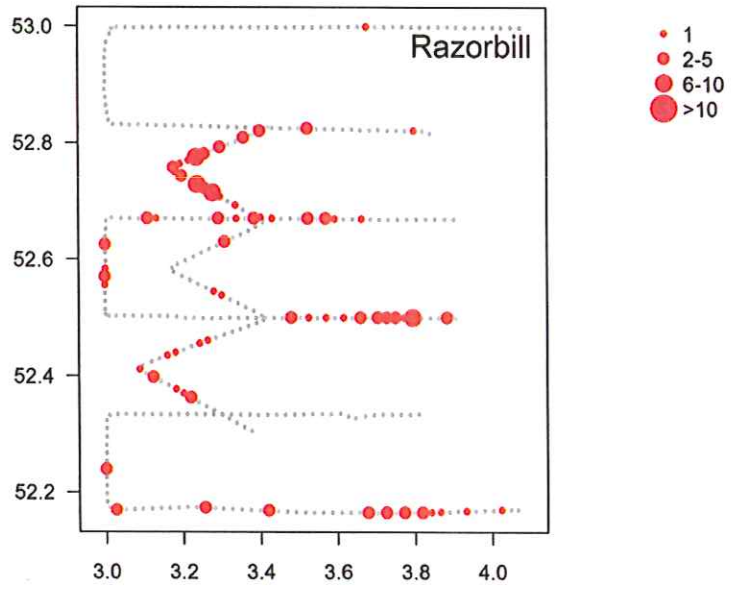
In totaal werden slechts acht Bruinvissen waargenomen, wat gezien de hoge zeestaat geen verassing is. Daarnaast werd één Grijze Zeehond gezien en een ongedetermineerde zeehond. De Grijze Zeehond (een volwassen man) werd opgemerkt doordat een deel van de meeuwen die bij het schip vlogen op hem afgingen omdat hij boven kwam met een grote vis in zijn bek.

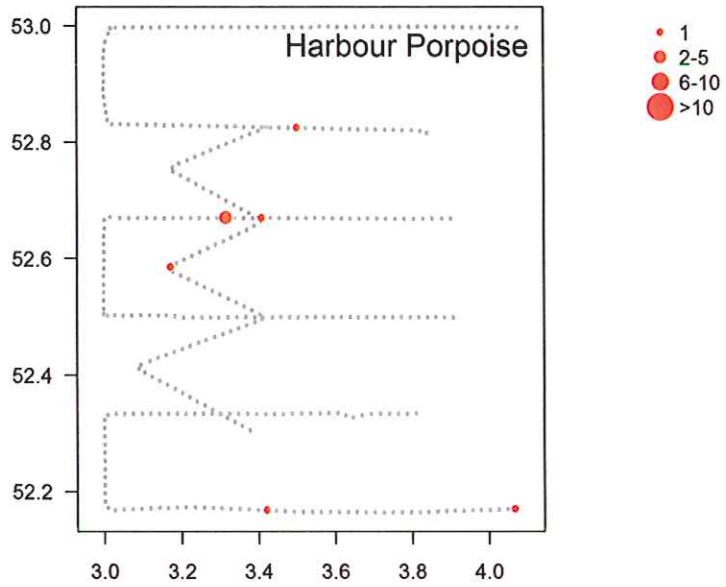

Figuur 2. Verspreidingskaarten waarnemingen (deze en volgende pagina's). De stipgrootte geeft het aantal individuen per 5-minuten telling weer.

Figuur 2. *Vervolg.*

Figuur 2. *Vervolg.*

4. Conclusies

Dit was de elfde survey binnen het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee' en de derde en laatste voor de maand januari.

Het totaal aantal vogels in 2012 lag twee keer zo hoog als in 2010 en 2011 wat hoofdzakelijk komt door het grote aantal Grote Mantelmeeuwen en Drieteenmeeuwen. In januari 2012 werden namelijk maar liefst 1689 Grote Mantelmeeuwen genoteerd tegenover 257 in 2010 en 328 in 2011. In 2010 werden 86 Drieteenmeeuwen genoteerd en in 2011 465 en dit jaar waren dat er maar liefst 1067.

Met 19 soorten lag het aantal soorten vrij laag ten opzichten van de 32 soorten in 2010, maar gelijk aan het aantal soorten in 2011. In 2010 werden diverse soorten eenden, steltlopers en lijsterachtigen geteld welke in 2011 en 2012 ontbraken.

De aantallen Zeekoeten waren vergelijkbaar met de getelde aantallen in januari 2010 (van Bemmelen *et al.* 2010) en lag 20% lager dan in 2011 (van Bemmelen & Leopold 2011). Het aantal Alken was ruim twee keer zoveel als in 2010 maar betrof slechts een derde van het aantal in 2011.

De aanwezigheid van een klein aantal Grote Jagers gedurende de winter laat zien dat het gebied niet alleen een doortrekgebied maar ook een overwinteringsplek is.

De aantrekkingskracht van het onderzoeksschip op meeuwen, Noordse Stormvogels en Jan van Genten maakte dat de resultaten voor deze soorten ongeschikt zijn voor berekeningen van dichtheden en totale aantallen van deze soorten.

Referenties

van Bemmelen RSA, Leopold JF & Verdaat JP 2010. Vogeltellingen Bruine Bank januari 2010. Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee. IMARES Rapport C005/10.

van Bemmelen RSA & Leopold MF 2011. Vogeltellingen Bruine Bank januari 2011. Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee. IMARES Rapport C009/11.

Camphuysen CJ & Garthe S 2004. Recording foraging seabirds at sea: standardised recording and coding of foraging behaviour and multi-species foraging associations. Atlantic Seabirds 6(1): 1-32.

Leopold MF, Bemmelen RSA van, Geelhoed S & Witte RH in prep. Alken Alca torda als fanatieke scheepsvolgers in januari 2012. SULA 24(3).

Lindeboom HJ, Geurts van Kessel AJM, Berkenbosch A 2005. Gebieden met bijzondere ecologische waarden op het Nederlands Continentaal Plat. Rapport RIKZ/2005008, Den Haag / Alterra rapport 1109, Wageningen:103 p.

Tasker ML, Jones PH, Dixon TJ & Blake BF 1984. Counting seabirds at sea from ships: a review of methods employed and a suggestion for a standardized approach. Auk 101: 567-577.

Verantwoording

Rapport C019.12
Projectnummer: 430.250.0005

Dit rapport is met grote zorgvuldigheid tot stand gekomen. De wetenschappelijke kwaliteit is intern getoetst door een collega-onderzoeker en het betreffende afdelingshoofd van IMARES.

Akkoord:	Drs. R.S.A. van Bemmelen Onderzoeker afdeling Ecosystemen
Handtekening:	
Datum:	9 februari 2012
Akkoord:	Drs. J. Asjes Hoofd afdeling Ecosystemen
Handtekening:	
Datum:	9 februari 2012